

ЗА РАЗЛИЧНИТЕ ВИДОВЕ ТОПОСИ.

АНИЦИЙ МАНЛИЙ СЕВЕРИН БОЕЦИЙ

Книга 1

(1173B) Целият рационален дискурс (*ratio disserendi*), който древните Перипатетици наричат „логика” се подразделя на две части: едната е ‘намиращата’ (*pars inveniendi*), другата е ‘отсъждащата’ (*pars iudicandi*). Частта, която пречиства и инструктира съждението, те наричат „аналитика”, а ние я наричаме резолютивна (*resolutoria*). Тази, която се занимава с умението за намирането на аргументи, се нарича от гърците „топика”, а от нас „локална” (*localis*). За онази част, която владее съждението, ние вече говорихме другаде (1173C). Настоящият ми план сега е да покажа какво са топосите, какви са техните различия и кои от тях са подходящи за силогизмите.

Това няма да бъде извършено просто и еднообразно, ами в действителност ще бъдат представени две разделения: едното е изнамерено от гръцките книги, а другото е взето от „Топики” на М. Тулий. Така също, за да завършим изследването, ще трябва да покажем по какъв начин тези две разделения се различават помежду си и по какво те си приличат, и по какъв начин могат да бъдат включени заедно в общ порядък.

Сега ние няма да се спираме върху отделното, ами ще дискутираме общо цялото разделение на топосите, от които се пораждат аргументите, а именно: дефиниците, примерите и различните типове различия (*differentias colligentes*). Отделните детайли, които са подходящи за особените качества на тази работа, са изложени или в тези осем книги на „Топика” на Аристотел, които са преведени (1173D) на латински, или в онези седем книги на „Топика” на М. Тулий, за които с много усилия написахме ясен и пълен коментар. Там всички части са представени в техните специфики и различия, тук обаче е извършено общо разглеждане на това, което се разкрива в отделните части.

Ние трябва да сме загрижени и да изследваме не само диалектическите топоси, ами и реторическите – които от една страна се различават от диалектическите, а от друга се различават помежду си – така че да бъдат ясно разгледани всички

топоси във всички възможни ракурси: а именно пропозициите (1174B), различията помежду им; да се сравнят общите им белези, а също как става разгръщането на аргументите (*argumentorum copia*), и същевременно между отделните топоси, също така, трябва да се направи ясно разграничение. Но за да представим ясно всички основания, ще се наложи да направим малко по-дълго нашето въведение.

‘Пропозицията’ (предпочитам да запазя на български този превод на *propositio*, вместо „твърдение”, „изказване” или „съждение” – бел. Прев. – Г. П.) е реч, обозначаваща истинното или неистинното, както когато някой казва: „Небето е подвижно” и това се нарича изказване или твърдение.

‘Въпросът’ е пропозиция, която се въвежда при съмнение или колебание, както, ако някой пита: „Дали небето е подвижно?” (1174C)

‘Заклещението’ е пропозиция, доказвана с аргумент, както когато някой, чрез някакви факти, доказва, „че е подвижно”.

‘Изказването’ е доказваща пропозиция, която се казва или заради себе си или за да докаже нещо друго. Когато самата тя пита, е въпрос, а когато самата тя доказва, е заключение. Следователно пропозицията, въпросът и заключението са тждествени, но се различават по споменатият по-горе модус.

‘Аргументът’ е рационално основание, което създава вяра за нещата, за които има съмнение. Аргумент и аргументация не са едно и също нещо. Аргумент се казва, когато чрез смисъла (*vis sententiae*) и разума се оформя речта и се доказва някакво двусмислие. Аргументация се нарича самото устно изказване на аргумента. От където следва, че аргументът е някаква сила (*virtus*), рационална мяра (*mens*) и смисъл (*sententia*) на аргументацията, докато аргументацията е експликация на аргумента чрез устната реч (1174D).

‘Топосът’ е седалището на аргумента или това, от което – към твърдението или към въпроса – бива извеждан аргументът.

И ако това е така, то трябва старателно да представим природата на всеки един от тях и да направим тяхното разделение по вид, части и фигури, както казахме. Най-напред ще направим дискусия за пропозицията. Тя е, както казахме, реч, която съдържа истина или неистина.

Пропозицията е два вида: единият е утвърдението, другият е отрицанието. Утвърждение имаме тогава, когато някой се произнеса така: „Небето е подвижно”. Отрицание, когато обозначава така: „Небето не е подвижно”.

От пропозициите едни са универсални, други частни, други неопределени, а други единични. Универсални са, когато някой казва така: „Всеки човек е справедлив”; „Никой човек не е справедлив”. Частни, когато някой се изразява по следния начин: „Някой човек е справедлив”; „Някой човек не е справедлив”. Неопределени са по следния начин: „Човекът е справедлив”; „Човекът не е справедлив”. Единични са, когато изразяват нещо единично или индивидуално, както: „Катон е справедлив”; „Катон не е справедлив”. Тъй като Катон е нещо неделимо като нещо единично.

От тези пропозиции едни наричаме предикативни, а другите условни. Предикативните са тези, които изказваме безусловно (simplex), т.е., чрез които не се добавя никаква условна сила, например, ако някой казва безусловно, че „Небето е подвижно” (1175B). Ако тук връзката беше условна, то това щеше да стане чрез две пропозиции, от които едната да е условна, по следния начин: „Ако небето е сферично, то е подвижно”. Условната предпоставка има този резултат, че това, „че небето е подвижно”, да се възприема по тази причина, „че е сферично”. И така, едни от пропозициите са предикативни, а другите са условни. Частите на предикативните пропозиции наричаме термини: те са ‘предикат’ и ‘субект’. Термините наричам ‘глаголи’ и ‘имена’ и от тях са свързани пропозициите, както в тази пропозиция, когато казваме: „Човекът е справедлив”. Тези две имена: че е ‘справедлив’ и че е ‘човек’, наричаме части на пропозицията, а така също ги наричаме нейни термини, и от тях единият е субект, а другият е предикат.

Субектът е малкият термин, а предикатът е големият термин, както в тази пропозиция, когато казваме: „Човекът е справедлив” (1175C). Тъй като ‘човекът’ е нещо по-малко, отколкото да е ‘справедлив’. Тъй като справедливостта не може да бъде в един единствен човек, а така също и в телесните и в божествените субстанции. Следователно терминът ‘справедлив’ е голям, а ‘човекът’ е малък термин, от което следва, че ‘човекът’ става термин-субект, а ‘справедлив’ става предикат.

Понеже този вид безусловни пропозиции имат от една страна термин предикат, а от друга термин субект, поради привилегированата роля на големия термин, тази пропозиция се нарича предикативна.

Често обаче става така, да открием, че тези термини са еднакви, по този начин: „Човекът е способно да се смее”. Термините са равни, тъй като „човекът” и „способното да се смее” са едно на друго субекти, понеже не съществува „способно да се смее” отвъд „човека”, нито човек отвъд „способното да се смее”. От тук произлиза необходимостта, че ако дадените термини са неравни, винаги (1175D) големият термин се предицира за субекта. А ако те са равни, то тогава се казва, че те се предицират взаимно (*conuersa praedicatione* – т.е., че са твърждествени), понеже не е възможно в никаква пропозиция малкият термин да се предицира за големия.

Възможно е обаче да откриваме частите на пропозицията, които наричаме термини, не само в имената, а така също и във фразите (*orationes*). Понеже често една фраза се предицира за друга, по този начин: „Сократ, Платон и учениците им изследват основанията на философията”. Тази фраза: „Сократ, Платон и учениците им” е субект, а другата „изследват основанията на философията” се предицира.

Така също, възможно е името да е субект, а фразата да е предикат, например по този начин: „Сократ изследва основанията на философията” (1176A), понеже тук само „Сократ” е субект, а фразата, с която казваме: „изследва основанията на философията”, е предикат.

Случва се също така да се суппонира (поставя като субект) фразата, а да се предицира простата дума, по този начин: „Подобието на Сократ с божествените субстанции е справедливост.” Тук фразата, в която се казва: „Подобието на Сократ с божествените субстанции”, бива поставена като субект, а „справедливост” се предицира.

Но тези видове пропозиции по-задълбочено обсъдихме в коментарите, който написахме върху книгата „За тълкуването” на Аристотел.

Частите на условната пропозиция, която гърците наричат ‘хипотетична’, са безусловни (*simplex*) пропозиции. От тях тази част, която е първа, се нарича ‘антецедент’, а която е последваща се нарича ‘консеквент’, както в тази

пропозиция, която казва: „Ако е сферично, е подвижно” (1176B). От тях едни са прости (simplex) условности, а други са съчетани.

Прости са тези, които имат предикативни пропозиции в частите и за тях казахме по-горе, както например: „Ако е сферично, е подвижно”. Тъй като и двете пропозиции: „Ако е сферично” и „е подвижно”, разграничени и взети поотделно, са предикативни. Съществуват много видове съчетани пропозиции, за които ще говорим подробно в това съчинение, от които се съставят хипотетичните силогизми.

Простите хипотетични силогизми са четири вида: Те или са съставени от две утвърдителни категории, както: „Ако е сферично, е подвижно”, тъй като и двете са утвърдителни; или от две отрицателни, както: „Ако небето не е сферично, не е подвижно”. Тъй като „ако не е сферично”, то „не е подвижно” и двете са отрицания. (1176C). Или от утвърдителни и отрицателни, както: „Ако е квадрат, не е подвижно”, тъй като „да е квадрат” е утвърдително, а „не е подвижно” е отрицание. Или пък от отрицателни и утвърдителни, както: „Ако не е сферично, е устойчиво”. „Не е сферично” е отрицание, „е устойчиво” е утвърждение.

Има и други пропозиции, които са познати сами по себе си, чието доказателство не трябва да се търси. Има и други, които, въпреки че трябва да се възприемат от слушателя и да се доказват в неговата душа, все пак могат да бъдат доказани от другите, които са по-висши пропозиции. Има и такива, за които няма никакво доказателство и те се наричат максими или начала (принципи) и чрез тях доказва този, който прави доказателство. Такава пропозиция-максима, е например тази: „Ако от равните се извади равно, това, което остава, също е равно”.

Понеже това е известно само по себе си (1176D). И не може да има нещо по-познато, което да може да се докаже, от това, което е познато само по себе си. Тези пропозиции създават вяра по своята собствена природа и не само не се нуждаят от друг аргумент за своята убедителност, ами самите те са начала/принципи на всяко друго доказателство. Следователно пропозициите, познати сами по себе си, от които нищо не е по-познато, се наричат недоказуеми или максими, или принципи.

Съществуват и други, които, се нуждаят за доказването си от оценката на слушателя – макар че все пак притежават нещо известно по природа – нуждаят се

поради това, че когато става въпрос за тях е нужно друго (външно доказателство), за да утвърди вярата в тях. Те се наричат доказателства, а също така: по-малки и вторични. За пропозициите (които са несъмнени) казаното е достатъчно.

Въпросът е пропозиция, съдържаща съмнение, за която е необходимо да се покажат почти същите неща, които бяха казани и за пропозицията. От въпросите едни са (1177A) прости, а други са съставни. Прости са тези, които произтичат от прости пропозиции, по този начин например, ако се пита: „Дали небето е подвижно?“ и този въпрос произлиза от пропозицията, която казва, че „небето е подвижно“. Ако въпросът произлиза от условно съставена пропозиция, той ще бъде условен съставен, по този начин: „Дали ако небето е сферично, то е подвижно?“. Този въпрос взема началото си от условна съставна пропозиция, която е: „Ако небето е сферично, то е подвижно“. Въпросът следователно е в едната си част предикативен, а в другата условен.

Въпросът също има части, за което е необходимо да се покажат почти същите неща, които бяха казани и за пропозициите. Предикативните въпроси притежават предикат и субект, както тези, в които се обмисля: „Дали небето е променливо?“. А именно „променливо“ е предикат, (1177B) а „небе“ е субект. „Променливо“ е по-голям термин, отколкото „небе“, тъй като не само небето може да се нарече „променливо“.

Когато въпросът е съставен, той също има тези части; предикат и субект, antecedent и консеквент, както когато се казва: „Дали ако небето е сферично, то е подвижно?“ Antecedent е „че е сферично“, консеквент е „че е променливо“. В предикативния въпрос, това, което се обмисля със съмнение, е дали предикатът е присъщ на субекта. В хипотетичните въпроси се пита е само това: Дали онова, което се полага като консеквент (следствие), наистина е придружено от това, което се поставя като antecedent (причина).

Всичко това, което казахме за предикативните пропозиции, че едни са универсални, други частни, други неопределени, а други единични може да се каже също и за предикативния въпрос.

Въпросът (1177C) и пропозицията се различават само по това, че пропозицията, която е слово, обозначаващо истината или неистината, е такава, че или просто обозначава нещо (като истинно или неистинно), или доказва нещо друго.

Въпросът, който също така е някакво слово, е пропозиция, обмисляна със съмнение. Следователно добавеното съмнение, което се съдържа в пропозицията, е това, което ще се изследва във въпроса.

Въпросите са два вида. Едните от тях се наричат от диалектиците 'тези'. Това са вид въпроси, които нито питат, нито отговарят за точните обстоятелства (circumstantia) на нещата, и те се използват от диалектиците най-вече при дискусии, например: „Дали удоволствието е най-висшето благо” или „Трябва ли да се жени?” Това от нас се нарича пропозиция или предпоставка.

Другият вид въпроси е този, който се нарича от гърците „хипотезис”, а ние го наричаме „дело” (казус). Този вид въпроси е за лицата, времената, делата, и другите присъщи обстоятелства, например (1177D): „Правилно ли е Цицерон да бъде осъден на изгнание във време на трудности за Републиката, защото осъдил на смърт римски граждани без съгласието на народа?”

Тези два вида въпроси би трябвало да имат някакви подвидове. Тезите се отнасят към философите, хипотезите принадлежат към реториците.

Аз ще направя подразделянето на този вид въпроси, каквито са хипотезите, по-късно. Сега ще изложя разделението на тезите, които се подразделят на четири типа.

Във всеки предикативен диалектически въпрос се обмисля със съмнение дали това, което се предицира, е свойствено на субекта. Когато нещо се предицира като вътрешно присъщо на нещо друго, се казва, че то ще бъде: или по-голямо (1178A) от субекта, за който се предицира и ще се предицира за неговата субстанцията; или ще се твърди, то е по-голямо от субекта, за който се предицира, но няма да се предицира за неговата субстанция; или ако са равни субектът и предикатът, то тогава ще се предицира за неговата субстанция; или ако предикатът и субектът са равни, но предикатът е по-малък от неговата субстанция – но такава предикация е невъзможна, тъй като в никаква пропозиция не е възможно това, което е по-малко, да се изказва за това, което е по-голямо.

Ако това, което се предицира във въпроса, е такова, че е по-голямо от субекта и се предицира за субстанцията на субекта, то То ще бъде род: понеже всеки род е по-голям от това, за което се предицира, и същевременно показва неговата субстанция, както „живото същество” в човека. Ако е по-голямо от субекта, но не

се предицира за неговата субстанция, то ще бъде акциденция, както „белотата” в човека. Ако субект и предикат са равни и предикатът се изказва субстанциално, то той ще бъде дефиниция на субекта, както „разумно смъртно живо същество” на човека. Тези именно (субект и предикат) са взаимозаменяеми, и предикатът разкрива същността/дефиницията на субекта, т.е. субстанцията на човека. А ако е (1178В) по някакъв начин равен (предикатът на субекта), но е отделен от основанието на субстанцията, ще бъде свойство, както: „способното да се смее” в човека.

И така простите диалектически въпроси са или за рода, или за акциденцията, или за дефиницията, или за собствения признак. Също така могат да се задават въпроси за видовото различие/диференцията, както когато се пита дали небесните тела са рационални или не са, както и когато се обмисля каква е разликата между владетеля и тирана, а именно, че владетелят има своята власт от законите, а тиранът налага властта си с насилие.

Да се питаме за различието е същото, както и да разсъждаваме за рода. Различието е или изграждащо (*differentia constitutiua*) или разграничаващо (*differentia diuisiua*). Ако е конституиращо, то се разгръща така, все едно търси мястото на рода, както например ‘рационалността’ в човека; или също като се пита: ‘Дали са рационални небесните тела?’, и ‘Дали рационалността е в телесното или в небесното?’ А ако е разграничаващо различие, е както да разсъждаваме за вида. (1178С) Тъй като всеки вид се получава чрез разграничаваща диференция. Ние използваме диференцията както да открием на мястото на рода, така и мястото на вида и не може да се съмняваме, че когато се появи въпрос за диференцията, се разсъждава за рода.

Някой би могъл да каже по време на дискусии, правейки сравнение, че се двоуми дали мъжеството е по-добро от справедливостта. Но този въпрос с необходимост внася акциденции в разсъждението (*dubitatio*). Понеже сравнението нищо друго не привнася освен акциденции, тъй като възприема единствено по-голямото и по-малкото.

Също така може да има дискусия и за това, което е същото, например дали са едно и също полезното и достойното. Този въпрос може да се сведе до дефиницията, тъй като нещата, чиито дефиниции са твърждествени, самите те са твърждествени;

но същевременно нещата, които имат различни дефиниции за субстанцията, са самите те различни (1178D). Следователно можем с право да кажем, че видовете на простите диалектически въпроси са четири, за които беше казано достатъчно. Сега ще обсъдим условните въпроси. От тях едните са съставени от две утвърждения, други от две отрицания, други от утвърждение и отрицание, а други от отрицание и утвърждение.

Ако условната пропозиция е съставена от две утвърждения, то се пита дали от едното утвърждение следва другото утвърждение. Ако пропозицията е съставена от две отрицания, то във въпроса следва да се уточни дали отрицанието следва от отрицанието. Ако е съставена от отрицание и утвърждение или от утвърждение и отрицание, то обмисляме дали утвърждението следва от отрицанието или дали отрицанието следва от утвърждението.

Най-напред относно условните въпроси ще бъде направено (1179A) такова разделение, в което ще разискваме дали утвърждението следва от утвърждението. Това разделение не е присъщо на предикативните въпроси.

Какви са нещата, които предхождат това 'нещо да следва от нещо друго', можем да открием в онези разисквания, за които споменахме накратко по-горе. А именно: 1) От вида следват: родът, видовото различие (*differentia*), дефиницията, собственият признак и неотделимите акциденции. 2) От собствения признак и дефиницията следват видовете. 3) От собствения признак следват видовото различие (*differentia*) и дефиницията. И 4) От дефиницията следват собственият признак и видовото различие (*differentia*). Например: 1) „Ако е човек, е живо същество” (вид→род); „Ако е човек, е рационално” (вид→видово различие); „Ако е човек, е разумно смъртно живо същество” (вид→дефиниция); „Ако е човек, е способно да се смее” (вид→собствен признак); „Ако е Етиопец, е черен” (вид→неотделима акциденция). 2) „Ако е способно да се смее, е човек” (собствен признак →вид) (1179B); „Ако е разумно смъртно живо същество, е човек” (дефиниция→вид); 3) Ако е способно да се смее, е рационално” (собствен признак→видово различие); „Ако е способно да се смее, е разумно смъртно живо същество” (собствен признак→дефиниция); 4) „Ако е разумно смъртно живо същество, е способно да се смее или двукрако” (дефиниция→ собствен признак; видовото различие).

Освен това веднъж ефектът следва от причината, а друг път причината следва от ефекта. Ефектът следва от причината по този начин: „Ако слънцето е налице, е светло.” Причината следва от ефекта по този начин: „Ако нещо е изгоряло, значи е имало огън” или така: „Ако се вижда слънцето, значи е светло”.

По подобен начин частите следват от цялото, така: „Ако къщата е изцяло завършена, значи се състои от покрив, стени и под.”

По същия начин склоненията (*modus*) на съществителното име следват от абстрактното име (името, което изразява принципа, *nomen principale*) например, ако се каже, че „справедливостта е благо и следователно, което се върши справедливо е благо”. Абстрактно име също така следва от склоненията, например: „което се върши справедливо е благо, следователно справедливостта е благо”.

От акциденцията също може да следва това, което е субект, например: „Ако е бяло, е тяло”. Така, ако вземем предвид само това деление на въпроса, а именно „прост условен въпрос, съставен от две утвърдителни предпоставки” ($I \rightarrow I$), то в него ще разсъждаваме или за рода, или за видовото различие, или за вида, или за собствения признак, или за дефиницията, или за акциденцията (съпътстващият признак), или за причината и ефекта, или за цялото и частите, или за основното съществително име и отделните му категории. И това са нещата, които трябваше да бъдат разбрани за тези въпроси, които са съставени от две утвърдителни предпоставки.

Същите диференции/разграничения трябва да се направят и за онези въпроси, които произтичат от пропозиции, съставени от две отрицания ($N \rightarrow N$). Понеже, ако родът не е, и видът няма да е. Така също, ако видовото различие или дефиницията, или собственият признак не са, и видът няма да бъде. Същото трябва да се каже и за останалите (предикабилии), за които по-горе беше казано. Понеже, ако нещо е предхождащо (антецедент), а друго е последващо (консеквент), ако това, което (1179D) е последващо, не възникне, то и онова, което е предхождащо, не се е появявало.

На онези въпроси, които са съставени от утвърдителна и отрицателна предпоставка, може да се направи следното разделение: Те се състоят или в различните родове, или в различните видове, или в противоположното, или в

липсата, или в наличието. Ако утвърждението се следва от отрицанието ($I \rightarrow N$), то това означава, че са положени различни родове, какво е различието тук се вижда от следния пример: „Ако е човек, то не е белота”, или „Ако е субстанция, то не е качество”. Също така, ако под един род биват положени два различни вида, по този начин: „Ако е човек, то не е кон”; Също така, ако се употреби противоположност, например: „Ако е бяло, то не е черно”. Също, ако се употреби липса, например: „Ако е сляп, то не вижда”. И последно, ако се употреби наличие на всички онези неща, които не могат да бъдат едновременно, например „Ако е едно, не е друго” (1180A). И така в пропозицията, където от утвърждението следва отрицание ($I \rightarrow N$), биват разкривани или различни родове, или различни видове, или противоположности, или липси, или всякакъв друг тип неща, които не съответстват едно на друго.

Не е възможно обаче от отрицанието да следва утвърждение ($N \rightarrow I$), каквато е четвъртата диференция на условната пропозиция, освен в този случай, когато те са противни и когато липсва среда между тях. От тях едното винаги е необходимо да настъпи, когато го няма другото, например: „Ако не е ден, е нощ”; „Ако не е мрак, е светлина”. И така, беше направено разделението на предикативните и на условните въпроси, към казаното по-горе трябва да добавим и следното: Всеки въпрос се подчинява или на законите на рационалния дискурс; или започва от натуралното; или от моралното разсъждение. От рационалния дискурс (логиката) например така: „Дали утвърждението и отрицанието са видове на твърдението?”; от натуралисткия (физиката), така: „Дали (1180B) небето е сферично?”; от моралния (етиката) така: „Дали само добродетелта е достатъчна за блаженство?”

По нататък. Всеки въпрос или е прост или е съставен. Простите въпроси се разделят на утвърждение и отрицание, по такъв начин, че цялото трябва или напълно да се потвърди, или напълно да се отрече, например: „Дали небето е подвижно или не?”. По този начин едната част на въпроса изисква утвърждение, а другата отрицание. И съответно един човек ще защитава и утвърждава, а друг ще отрича и ще се стреми да покаже, че не е така.

Съставният въпрос е този, който е изграден от много утвърждения, по този начин: „Дали небето е сферично, или е квадратно, или е правоъгълно или е

някаква друга форма?": всички тези утвърждения трябва да бъдат доказани поотделно, защото защитават различни неща. За въпросите казаното е достатъчно. Сега да се върнем към настоящите дела (1180C).

Заклучението е пропозиция, доказана чрез аргументи. За него могат да се кажат същите неща, които бяха казани и за пропозицията. И понеже тези неща бяха подробно изложени по-горе, от сега насетне ще изследваме аргумента.

Аргументът е основание, което създава увереност за неща, за които се съмняваме. Необходимо е той винаги да бъде по-познат, отколкото самия въпрос. Аргументът ще доказва нещата, за които се съмняваме, ако доказва неизвестното с нещо, което е вече известно и също така ще принесе вяра във въпроса само тогава, когато е по-познат от въпроса.

От всичките аргументи, едни са вероятни (вероятни = правдоподобни, лесни за вярване – *probabilia*) и необходими (*necessaria*); други са вероятни, но не са необходими; други са необходими, но не са вероятни; и други нито са необходими, нито вероятни.

Вероятните (правдоподобните) са тези, които изглежда да са истина или за всички, или за многото, или за мъдрите – а от мъдрите: за всички тях или за повечето от тях, или за най-добрите и изтъкнатите, или за експерта според неговата професия, както лекарят за медицината, кормчията за управлението на кораба, или в последна сметка за онзи, към когото е отправена речта, или за самия този, който отсъжда, който не може да прецени дали аргументът е истинен или неистинен, а преценката му е само за вероятността.

Необходимите са тези, когато се казва, че нещо е така и не може да бъде по друг начин.

Пример за аргументи, които са вероятни и необходими е този: (ако някой ги добави към някакъв предмет, цялото се потвърждава в най-голяма степен). На тази пропозиция никой не възразява и което е по този начин, е необходимо.

Аргументите, които са вероятни, но не необходими създават в ума на слушателя склонност да възприеме твърдението, но без да притежава устойчива истина, например: Ако е майка, то тя трябва да обича детето си".

Аргументи, които са необходими, но не вероятни (1181A) са онези, които изразяват нещо необходимо, но техните твърдения не са лесни за възприемане

от слушателя, както това, че позицията на лунното тяло създава слънчевото затъмнение.

Тези аргументи, които не са нито необходими, нито вероятни са такива, че не потвърждават нито човешките мнения, нито истината, както това, че „Диоген има рога, тъй като всеки притежава това, което никога не е губил”. А това не може да се нарече аргумент, тъй като аргументът е основание, което създава увереност за неща, за които се съмняваме. А от тези аргументи, които нито са необходими, нито вероятни не възниква никаква вяра, която да потвърди хорските мнения или пък самата истина.

Все пак може да се каже, че и онези аргументи, които са необходими, но не са вероятни нищо не доказват на слушателя. Тъй като за придобие вяра за нещата, в които се съмнява и за да ѝ е възможно да направи заключението, душата на слушателя най-напред трябва да разбира онова, за което трябва да се съгласи (1181B).

И тъй като тези, които са необходими, без да са вероятни, не доказват нищо този, който отсъжда, то и не би следвало да се прави доказателство чрез аргументи, изградени от такива основания.

И така, на това основание излиза, че тези, които са необходими, но не са вероятни, не са аргументи. Но не е така. Тази интерпретация не създава правилно разбиране за вероятността (правдоподобие).

Вероятни са тези неща, които се възприемат спонтанно и с голям консенсус, и се доказват просто с това, че са чути. Тези аргументи, които са ‘необходими, но не са вероятни’ се доказват от други аргументи, които са ‘необходими и вероятни’, които са осмислени и възприети по-преди за други неща, за които те са създали увереност и са премахнали съмнението. Такива аргументи са например построенията в геометрията, които се наричат още теореми. Докато онези аргументи (които са необходими, но не са вероятни), за които разказвахме дотук (1181C), не са такива, че спонтанно да се откриват пред съзнанието, ами е необходимо да се демонстрират чрез други аргументи, които са познати и известни и които създават увереност в останалите теории. И така, тези аргументи, макар че са необходими, сами по себе си не са вероятни и не могат да бъдат убедителни пред някого за нещо, и не трябва да бъдат представени пред

слушателя. Но ако слушателят, заради някакви други предходни основания на тези аргументи, е започнал да им вярва, макар преди това не се е съгласявал, то и те (които са необходими, но не са вероятни) могат да се използват в дискусиата като аргументи, когато слушателят се съмнява за нещо.

Но понеже цялото изкуство на рационалния дискурс се съдържа в четири приложни дисциплини, трябва да кажем, че този, който използва аргументите и ясно разбира учението за топосите, може да е сигурен, че това ще му донесе огромна полза. Цялото изкуство за рационалния дискурс е основано както на четирите приложни дисциплини, така и на професионалистите, които се занимават с тях (1181D). Това са диалектикът, ораторът, философът и софистът. От тях диалектикът и ораторът се занимават аргументи, които имат общата природа. И двамата се занимават с вероятните аргументи, независимо дали те са или не са необходими. Т.е. те се занимават с онези два вида аргументи, които са необходими и вероятни и вероятни, но не необходими. Философът и демонстраторът изследват само истината и те не се интересуват от това дали аргументите са вероятни или не са, при условие че са необходими. Те използват два вида аргументи: тези, които са необходими и вероятни и тези, които са необходими, но не вероятни. Става ясно следователно по какво философът се различава от оратора и диалектика. Те се различават по обекта си на изследване, а именно предпоставка за едните е изследването на истината, а на другите изследването на вероятността. Четвъртият вид аргумент, който дори не може да се нарече правилно 'аргумент', както посочихме по-горе, се отнася към софистите.

Стремежът на Топиката е да разкрие разгръщането (изобилието) на вероятните аргументи. Ако бъдат разкрити топосите, от които произтичат вероятните аргументи, то съдържанието на рационалния дискурс ще бъде изобилно и богато. Но понеже, както беше казано по-горе, едни от вероятните аргументи са необходими, а други не са необходими, то и за да бъдат показани топосите на вероятните аргументи, ще трябва да разкажем най-напред за топосите на необходимите.

Приложението (на дисциплината „Топика“) е същностно за ораторите, а е вторично (и в някакво отношение) за топосите на философа. Понеже това, което

се търси във вероятното, помага на диалектиците и ораторите. На философите помага тогава, когато те използват „вероятните и необходими” аргументи, като това придава (на доказателствата им) изобилие.

Обаче не само диалектикът и ораторът, а така също демонстраторът и създателят на истинната аргументация могат да вземат нещо от предпоставянето на общи места (характерно за Топиката), тъй като измежду топосите на вероятните аргументи, това учение (1182C) съдържа също и началата на необходимите аргументи. От настоящата книга са отделени онези аргументи, които са необходими, но не вероятни и така също онзи последния род аргументи, именно тези, които не са нито необходими, нито вероятни, с изключение на някои отделни софистически топоси, които биха могли да донесат полза на читателя в упражнението.

И така, беше разкрита каква е ползата и насочеността на Топиките. Те са полезни и за заниманието с речи и за изследването на истината. От една страна знанието за топиките служи на диалектиците и на ораторите, като помага за изграждането на словото чрез откриването на аргументи и чрез изграждане на пространността и изобилието на речта. От друга страна то служи и на философите за това, чрез учението за топосите на необходимите аргументи те да намерят по-лесен път за илюстриране на истината. Следователно това учение трябва да бъде много старателно изследвано и изпитано, а след като бъде усвоено, трябва старателно да бъде затвърдено чрез упражнения и опит. Усвояването на топиките обещава нещо наистина голямо, а именно да се разбере пътят на откриване на аргументи. Защото тези, които не познават този метод, ще притежават единствено природната си дарба и няма да разбират колко много сила на изкуството и мощ на природата донася усвояването на това учение. Но за това достатъчно. Сега да изложим останалото.

превод от латински: **Георги Петков**